

omtänkt måttfullhet, såsom hans argumentering rörande den "rena" demografins begränsningar och nödvändighet samt "mätandets" ofrånkomlighet och inskränkthet.

Haapala understryker på ett, enligt min mening förnuftigt sätt, behovet av statistik och insamling av data, men påpekar samtidigt att en god forskare kan dra goda slutsatser på basen av ett begränsat material. Det är likaså lätt att hålla med honom om att jämlikhetsparadigmet och "eländeshistorien" har överlevt sin nytthet inom kvinnohistorien eller då han ser de stora förklaringarna som mål, men menar att det idag är viktigt att montera ned de förstelnade. Han säger också explicit att aprioriska definitioner är onödiga, historikern bör lika mycket intressera sig för de varierande sociala kriteriernas historia. Man bör inte heller tro på förklaringar som ger sig ut för att vara allmängiltiga. I detta sammanhang får finländsk historieforskning en släng för att den endast känner "ortodox marxism", men man kan fråga sig är om detta längre stämmer.

Allt som allt dokumenterar Haapala sig som förespråkare för en teori-styrd anarkistiskt nyfiken eklekticism med intellektuell disciplin. Det är möjligt att något sådant inte existerar, men för forskningen är det en mera spännande och fruktbar utgångspunkt än det perspektivlösa materialsamlade och den stelbenthet som präglat mycket av forskningen inom socialhistoria.

Haapalas introduktion fyller flera kriterier på en god handbok. Den är föredömligt klar och koncis, men lyckas ändå vara tankeväckande och hjälpa läsaren att finna fram till den relevanta litteraturen. På den sistnämnda punkten kommer den givetvis att föråldras, men i övrigt borde den länge kunna göra tjänst som universitetslärobok och som introduktion för envar historieintresserad.

Max Engman

Historiens studium vid Åbo Akademi

Max Engman (red.), *Historiens studium vid Åbo Akademi*. Åbo Akademis Förlag. 303 s. Åbo 1991.

Under vårterminen 1989 anordnade Historiska Institutionen vid Åbo Akademi och Historiska Samfundet i Åbo en föreläsningsserie, vilken speglade historieämnets (eller historieämnenas) utveckling vid det exklusivt finlandssvenska universitetet. Dessa föreläsningar har nu kom-

mit ut i bokform och de utgör presentationer av den kvinna och de män, vilka har innehaft professurer i historia eller i besläktade ämnen; nuvarande innehavare är sålunda exkluderade. Vid den nygrundade Åbo Akademi har det bedrivits undervisning och forskning i historia alltsedan starten 1918. Historieämnet kan därför uppvisa en manifest kontinuitet. Men vissa diskontinuerliga inslag finns även.

Idag finns en Historisk Institution vid Åbo Akademi, men två examensämnen: nordisk och allmän historia. Av dessa har endast nordisk historia funnits med från början. Såsom förste innehavare kallades docenten Per Olof von Törne, vars forskning och mycket aktiva gärning behandlas av Max Engman. Beteckningen nordisk historia vid den nya akademien var inte helt oomstridd, men att man valde den innebar naturligtvis en markering. Samhörigheten med Sverige och övriga Norden underströks. von Törne examinerade och undervisade även i allmän historia. Även statskunskapen föll på hans lott. Hans egen forskning var dock inte utpräglat orienterad mot nordiska förhållanden. Han disputerade sålunda 1907 på en avhandling om den motreformatoriske kardinalen av Como, Tolomeo Gallio. När von Törne avled i förtid 1940 uppkom ett kortare interregnum, vilket upphörde när Eric Anthoni utnämndes 1943. Han kom dock att verka i Åbo endast fram till 1949, då han utnämndes till professor vid Helsingfors universitet. Eric Anthonis vetenskapliga gärning behandlas av Johan Nikula. Anthoni gjorde stora forskningsinsatser i Finlands historia, bl.a. genom sitt monumentala verk om adeln och frälset under äldsta tid. Hans efterträdare blev Oscar Nikula, verksam som ordinarie professor 1951–1974. Han blev den förste historieprofessorn som fått hela sin utbildning vid Åbo Akademi. Om hans stora insatser som lärare, administratör, men inte minst om hans imponerande och mångfacetterade vetenskapliga författarskap skriver Rainer Fagerlund i denna volym.

Allmän historia tillkom som ett särskilt ämne 1927. Då möjliggjorde en donation att Alma Söderhjelm utnämndes till innehavare av en personlig extra ordinarie professur i allmän historia. Hon blev därigenom Finlands första kvinnliga professor. Marja Engman framhåller i sitt bidrag Söderhjelm's stora forskningsinsatser, inte minst av revolutionstidens Frankrike. Engman kan här också visa på de svårigheter som fanns för en kvinna att göra akademisk karriär i det tidiga 1900-talets Finland. Sålunda fick hon inte 1901 det kejsrerliga tillstånd som fordrades för att, i sin egenskap av kvinna, kunna utnämnas till docent vid Helsingfors Universitet. Tio år senare kunde kansler vidare konstatera att en kvinna inte kunde bli professor. Konsistoriet utövade disciplinär domsrätt och en kvinna kunde inte avlägga domared. Det var alltså först i det självständiga Finland och vid det nya finlandssvenska universitetet som Alma Söderhjelm fick möjlighet att verka som akademisk lärare. Hon var uppskattad av sina studenter, men samarbetet med de manliga kollegor-

na, inte minst med P.O.von Törne, var långt ifrån friktionsfritt. Hon lyckades dock utverka en reducerad undervisningsskyldighet med hänvisning till sina långa utlandsvistelser (Paris och Stockholm). Alma Söderhjelm avgick med pension 1937 och därefter uppstod ett långt interregnum. Först 1968 kunde Patrick Bruun, inte minst berömd som expert på romersk numismatik, tillträda som den förste ordinarie professorn i allmän historia. Om honom skriver Rolf Westman.

Under en kortare period, 1944–1950, fanns dessutom en professur i Finlands historia; det var en personell och extra ordinarie tjänst och den innehades av Svante Dahlström, vilken tillträdde den vid relativt hög ålder. Eric Anthoni hade en principiell och vetenskaplig invändning mot att införa Finlands historia som ett särskilt examensämne. Det kunde ses som en eftergift åt den "äktfinska tendensen" i traditionen från Yrjö Koskinen. Detta var en intressant markering av den nordiska profil som skulle upprätthållas av de finlandssvenska historikerna. En professur blev det i alla fall och Dahlströms biografi tecknas i denna volym av Sune Jungar. Tyngdpunkten i Dahlströms produktion låg på Åbo och Åbolands kulturhistoria. Han var dessutom en betydande popularisator av historien och gjorde stora insatser som arkivman och samlare. Som akademisekreterare hade Dahlström spelat en mycket viktig roll för den återuppståndna åboensiska akademien under den tidigaste, inte minst finansiellt kritiska tiden.

Oscar Nikula och Nils Storå bidrager med var sitt porträtt av de två professorerna i Nordisk kulturhistoria och folklivsforskning, Gabriel Nikander, 1921–1952, och Helmer Tegengren, 1953–1971. Sedan början av 1970-talet är ämnet omdöpt till Nordisk etnologi. Nikander sysslade fr.a. med finlandssvensk kulturhistoria, inte minst herrgårdskulturen. Tegengren rörde sig mer mot den etnologiska sidan och vände sig mot norr, mot samerna.

Antikens historia har varit förnämligt företrädd i Åbo. Patrick Bruun är ett utmärkt exempel på detta, även om han som professor i allmän historia rörde sig över vida och modernare fält. Själv presenterar han professorn i Antikens historia med grekiska och romerska litteraturen 1921–1947 Johannes Sundwall, en polyhistor inom antikvetenskapen som gjorde betydande bidrag i linje med den aktuella, internationella forskningen.

Här finns alltså nio porträtt av sinsemellan ganska olikartade historiker, både vad gäller temperament och forskningsinriktning. Huvudvikten läggs hela tiden vid den vetenskapliga verksamheten. Men i varierande utsträckning har dessa historiker också haft en betydande gärning utanför det akademiska livet. I synnerhet gäller det Alma Söderhjelm. Det blir på detta sätt även skildringar av historiker i samhällslivet. Deras insatser som lärare, handledare och administratörer uppmärksammas även.

Svårigheter finns naturligtvis alltid att allsidigt och objektivt värdera andra historikers arbeten. Författarna har dock lyckats väl med detta. Bidragen är kunnigt och ibland engagerat skrivna. Ibland föreligger personkännedom, ibland är avståndet, kronologiskt och mentalt, stort mellan författare och objekt. Till grund ligger i stor utsträckning sakkunnigutlåtanden och recensioner. Patrick Bruun har i sin skildring av Sundwall en originell och fruktbar infallsvinkel för att presentera en forskarprofil. Där utgås nämligen från de utlåtanden som skrevs med anledning av besättandet av professuren i Klassisk fornkunskap och antikens historia i Uppsala 1923. Sundwall var en av de sökande, men fick inte tjänsten. Han hade nämligen inte den "utmärkta förtjänst" som skulle ha fordrats av en utländsk medborgare. Bruun kan ställa den breda antik-historiska tradition Sundwall representerade mot den ganska snäva arkeologiska inriktning antikvetenskapen hade i Sverige.

Ibland sätts åbohistorikerna in i ett större historiografiskt perspektiv. Intressant är till exempel att Oscar Nikula påvisar den stora betydelse Karl Lamprecht och hans historieuppfattning hade för Gabriel Nikander.

Max Engman har en inledning där de generella dragen i utvecklingen av historieämnena vid Åbo Akademi dras fram. Där presenteras också tyngdpunkterna inom den pågående historiska forskningen. Max Engman presenterar också Historiska Samfundet i Åbo, grundat 1930, och dess verksamhet, vilken, enligt Olof Mustelin, "i ytterst ringa grad belastats av formaliteter". En förteckning över de 366 föredrag som hållits i samfundet 1930–1990 ger en approximativ uppfattning om intresseområden och kontaktytor. Inte oväntat framgår att ett stort antal riks-svenska historiker har uppträtt där. Föredrag på finska är dock sällsynta. Men så finns det ju i Åbo sedan 1923 en finsk parallellförening.

Porträtten av professorerna ger en god bild av historieämnets utveckling i Åbo. Det är denna kvinna och dessa män som format traditionen. Emellertid är historieämnenas historia inte enbart dess professorers. Johanna Aminoff-Winberg skriver om de historiestuderandenas ämnesförening Kleio, grundad 1966, och den betydelse den haft, inte minst på det sociala planet. Även resultaten av studenternas mödor finns med. En stor förtjänst med denna bok är nämligen en förteckning över lärdomsprov, dvs. doktors-, licentiat- och pro gradu-avhandlingar i nordisk historia 1919–1990, allmän historia 1927–1990 samt nordisk kulturhistoria och folklivsforskning 1921–1973. Här speglas intresse- och forskningsinriktningar. Här finns alltså resultaten av historiens studium vid Åbo Akademi. Det är en imponerande lista, inte minst med tanke på att de personella och finansiella resurserna vid Åbo Akademi alltid har varit små. Det kan konstateras att historieämnena väl förvaltat uppgiften att bevara och upprätthålla i synnerhet den finlandssvenska traditionen och kulturen. Här har den största kollektiva insatsen gjorts. Men

många avhandlingar vittnar också om att man ingalunda saknat intresse för de internationella och exotiska problemen och perspektiven. Påfallande är också det stora intresset för i vidaste mening kulturhistoriska ämnen.

Denna bok ger alltså intressanta och värdefulla insikter i såväl Åbo Akademis historia som i finländsk historiografi. Även om det är en skildring av den åboensiska historieundervisningen ovanifrån, från professorernas synvinkel, så har alla författarna lyckats relatera sina gamla professorer till ett vidare såväl akademiskt som samhälleligt sammanhang. Det specifika med Åbo Akademi och med Svenskfinland och dess historia kommer tydligt fram. Stundom belyses även relationerna till den finskspråkiga historiska forskningen. Denna bok kan nog med stor behållning läsas även långt bortom Aura ås stränder.

Thomas Lindkvist

Carl Axel Nordman i helfigur

C.F. Meinander, *Carl Axel Nordman*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland Nr 569. Levnadsteckningar 11. 182 s., ill. Ekenäs 1991.

C.F. Meinanders länge emotsedda biografi över en av märkesmännen inom Finlands – och varför inte också hela Nordens – antikvariska forskning, arkeologen, konsthistorikern och statsarkeologen C.A Nordman (1892–1972), utkom sommaren 1991 i god tid inför hundraårsdagen av dennes födelse. Enligt utgivaren riktar sig boken främst till arkeologer och museifolk såväl i Finland som i de övriga nordiska länderna, men även andra, kulturhistoriskt intresserade läsare har behållning av den. Man föreställer sig gärna att förlagsreklamen träffar rätt också i fråga om den senare målgruppen.

Levnadsteckningar över bemärkta finländska och finlandssvenska kulturpersoner är ju i och för sig inte något sällsynt, inom arkeologin och den antikvariska forskningens övriga discipliner är de emellertid tunnsådda, för att inte säga rariteter. Tematiskt närliggande är endast Ella Kivikoskis biografi över A.M. Tallgren, (1960), publicerad på engelska redan 1954 i supplementet till *Eurasia Septentrionalis antiqua*, Juhani U.E. Lehtonen doktorsavhandling över etnologen U.T. Sirelius (1972) samt i viss mån kanske också det anspråkslösa häftet